

PERSPECTIVA LUI ZENOVIE PÂCLIȘANU ASUPRA ÎNCEPUTURILOR UNIRII RELIGIOASE A ROMÂNILOR ARDELENI CU BISERICA ROMEI

În aparență, îndelungata și inutila bătălie spirituală purtată de specialiștii greco-catolici cu reprezentanții frontului istoriografic ortodox, bine pregătiți, agresivi și excesiv popularizați, se îndrepta, în anii de după reîntregirea României, înspre un eșec lamentabil al uniților, perspectivă pe care ei parcă o așteptau cu resemnare. Când totul părea pierdut, a apărut un nou licăr de speranță: numele lui Zenovie Pâclișanu se impunea din ce în ce mai pregnant în literatura confesional-istorică.

Format în mediul teologic vienez, Pâclișanu devenise membru corespondent al Academiei Române imediat după reîntregirea României, la doar 34 de ani, pentru ca la vârsta de 37 de ani, să îndeplinească deja funcția de director general al cultelor minoritare din Ministerul Cultelor. Prin competența sa, dovedită și cu ocazia tratativelor de la Roma legate de încheierea Concordatului, el întruchipa singura „redută” care s-ar fi putut opune cu șanse reale de reușită acuzelor ortodoxe ce se revărsau asupra Bisericii Unite din toate părțile. În mod paradoxal, deși atmosfera tensionată din sferele politice și confesionale îmbia la atitudini militante, Pâclișanu a ales calea mult mai rațională de a nu se amesteca într-o polemică situată mult sub demnitatea și valoarea sa de reputat specialist. În loc de a proceda precum mulți dintre teologii și istoricii vremii, adică de a publica, în legătură cu atacurile ortodoxe, articole de răspuns superficiale și alerte, care puneau în lumină un nerv excesiv, el a preferat să elaboreze studii gândite temeinic și fundamentate pe cercetări profunde.

Mărturisirea sa de credință în ceea ce privește analiza istorică a Unirii religioase reiese din articolul metodologic de excepție, intitulat *Cum ar trebui scrisă istoria Unirii ?*, pe care l-a publicat în revista *Cultura Creștină*. Materialul respectiv, de mare actualitate, poate fi apreciat ca senzațional, pentru că, în mai puțin de trei pagini, surprinde cu precizie obstacolele majore întâmpinate de cei ce abordează problematica animată de dorința sinceră de a se apropia de adevăr. Din păcate și acum, la aproape nouă decenii de la publicarea extrem de pertinentelor direcții de cercetare propuse de autor, erorile istoriografice semnalate cu acel prilej au rămas, în cea mai mare parte, necorectate.

În *Cum ar trebui scrisă istoria unirii ?*, Pâclișanu a pornit de la dureroasa constatare că nu există o istorie bună a aderării românilor la catholicism, ci doar fragmente puțin obiective, întruchipate de lucrări care fac apologia Unirii religioase sau o condamnă. În opinia sa, transferul confesional românesc nu se poate trata numai prin prisma urmărilor foarte bune pe care le-a avut, ori, în mod contrar, exclusiv dintr-o perspectivă negativistă, ca act „herostratic” ce a zdruncinat temelia unității naționale, dând semnalul luptelor fratricide din prima jumătate a veacului al XVIII-lea. El a subliniat, continuându-și tăioasele aprecieri, că vina pentru această „fractură” istoriografică nu aparține doar scriitorilor ortodocși, ci și celor greco-catolici, care au crezut că, reluând mereu expunerea aceluiași etape ale opțiunii confesionale a „tolerațiilor” din anii 1697-1701 (sinoadele de la Alba cu hotărârile lor, diplomele lui Leopold I și Kollonich, manifestele clerului superior românesc, vizita lui Atanasie Anghel la Viena, reversalul, întoarcerea vlădiciei în Ardeal, instaurarea sa triumfală în scaunul episcopal etc.), au elaborat istorii ale Unirii, ori lucrurile nu stau nicidecum așa¹. În încheierea amarelor sale considerații introductive, autorul a definit admirabil istoria reală a Unirii religioase ca însemnând, de fapt, „istoria propagării catholicismului în părțile românești”². În acești termeni, într-o atare istorie ar fi trebuit incluse toate fazele desfășurării transferului confesional, începând cu momentul acceptării formale a credinței romane (opțiunea elitei clericale a anilor 1697-1701) și terminând cu receptarea ei reală în rândul celor mulți (preoțime inferioară, credincioși). E vorba deci de un proces îndelungat și dureros de căutare și precizare a propriei identități sociale, spirituale și culturale, extins până dincolo de jumătatea veacului al XVIII-lea, cu reușite și eșecuri, în care deciziile lui Teofil și Atanasie Anghel nu au reprezentat decât un fragment -semnificativ, e adevărat- dar a cărui analiză nu poate avea nici pe departe pretenția unei istorii a Unirii. În sensul argumentării perspectivei profunde pe care o propunea, reputatul cercetător greco-catolic preciza inspirat că sinoadele de la Alba au marcat începutul convertirii, nu convertirea însăși.

El a avertizat că, într-o investigație obiectivă a orientării „tolerațiilor” înspre Biserica Romei, se impunea cu stringență depășirea inutilelor expuneri apologetice, deoarece adevărul fiind unul singur,

¹ Zenovie Pâclișanu, *Cum ar trebui scrisă istoria Unirii?*, în *Cultura Creștină*, Blaj, V/1915, nr. 9, p. 271-274.

² *Ibidem*.

evident că nu poate să aparțină uneia sau alteia dintre confesiunile românești. Pentru apropierea de acest adevăr, scria autorul, o armonioasă abordare a Unirii trebuie să conțină și referiri la cei ce nu au dorit să îmbrățișeze catolicismul (opозиția brașoveană, hațegăna etc.), la lipsa de urmări a actului lui Atanasie Anghel în Bihor, Banat și părțile oltene, la rezistența lui Iosif Stoica în Maramureș, la acțiunile lui Țirca - derulate în împrejurările mișcării curuților - și la o serie de alte proteste vehemente față de confesiunea susținută de imperiali, manifestate acolo unde poporul român era mai liber și mai îndrăzneț. Într-un cuvânt, istoria Unirii nu reprezenta, în optica sa, doar îmbinarea mai mult sau mai puțin meșteșugită a unor fapte ce convin scriitorilor. În ea s-ar cuveni incluse și marile tulburări din timpul păstoririlor lui Inochentie Micu și Petru Pavel Aron, și dramaticele încleștări declanșate de Visarion și Sofronie (cu sălbăticia lor, dar și cu marile fapte de etică și credință întâlnite în ambele tabere) și, în general, toate convulsile sociale care au dispărut treptat după reînființarea episcopiei ortodoxe din principat³. O atare întreprindere istoriografică, deși deosebit de utilă, ar fi, recunoaște autorul, greu de concretizat și ar presupune o perfectă cunoaștere a mentalului popular, multă răbdare și (am adăuga noi) înțelegerea deplină a perspectivei „de lungă durată” asupra fenomenelor istorice.

În finalul articolului său metodologic, el a subliniat o cerință esențială pentru obiectivitatea cercetărilor, și anume aceea ca cel interesat în elaborarea istoriei aderării românilor ardeleni la catolicism să aibă puterea de a se detașa de subiect și de a rămâne, tot în numele adevărului, indiferent față de rezultatele prospecțiunii sale, deoarece, în fond, istoricul trebuie să se raporteze la fenomenul studiat cu răceala și luciditatea matematicianului față de problema pe care o rezolvă. Astfel, relația dintre credință și argumentarea ei istorică a fost definită de reputatul specialist greco-catolic în cel mai logic și mai profesional mod cu putință, iar considerația sa exprimată în citatul „românii ardeleni sunt uniți sau neuniți nu pentru că strămoșii lor au primit sau nu catolicismul acum o sută sau două sute de ani, ci pentru că ei sunt convinși de învățătura bisericii lor”⁴ rămâne de mare actualitate și în epoca pe care o traversăm, în care, din păcate, istoria constituie încă una dintre armele de bază ale acerbilor dispute confesionale.

În spiritul crezului științific expus în articolul *Cum ar trebui scrisă istoria unirii ?* și fără a da cuiva vreo ripostă, Pâclișanu s-a străduit să lămurească aspecte mai puțin cunoscute din istoria greco-catolicismului ardelean și din istoria românilor în general. În chip fericit, reîntregirea României a coincis cu deplina maturizare a admirabilelor sale calități de investigator al trecutului, fenomen lesne de sesizat din faptul că cele mai valoroase lucrări le-a întocmit după anul 1918. În scrieri mai ample sau mai concentrate, precum *Din istoria bisericească a Maramureșului*⁵, *Biserica și românismul*⁶, *Anul întemeierii școlii latino-germane numită școală normală din Năsăud*⁷, *Contribuții istorice privitoare la situația materială a preoților române din Ardeal și Ungaria*⁸, *Contribuțiuni la biografia episcopului Ioan Patachi*⁹, *O scurtă biografie a episcopului Patachi*¹⁰, *Alegerea și denumirea episcopului unit Patachi. Îndreptări și întregiri la articolul domnului Silviu Dragomir*¹¹, *Vechile mănăstiri românești din Ardeal*¹², *Cronologia episcopilor Bălgradului înainte de Unire*¹³, *Luptele politice ale Românilor ardeleni în anii 1790-1792*¹⁴, *Din istoria bisericească a Românilor ardeleni. „Teologul” vlădicilor uniți (1700-1773)*¹⁵, *Câteva date despre preoții româno-calvini*¹⁶, *O carte de istorie ce ne privește*¹⁷, *Documente privitoare la istoria școlilor din Blaj*¹⁸, *Corespondența din exil a episcopului Inocențiu Micu Klein*¹⁹, *Răspândirea Unirii în Sălaj*²⁰, *Despre legăturile românilor*

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Cultura Creștină*, III/1913, nr. 8, p. 229-234; nr. 9, p. 261-265; nr. 10, p. 295-300 și nr. 11, p. 328-337.

⁶ Cluj, 1910.

⁷ *Cultura Creștină*, XVI/1936, nr. 7-8, p. 400-401.

⁸ *Idem*, VI/1917-1918, nr. 5, p. 135-140.

⁹ *Idem*, VII/1918, nr. 2-3, p. 131-137.

¹⁰ *Idem*, XVI/1936, nr. 11, p. 522-523.

¹¹ *Idem*, VI/1916-1917, nr. 1, p. 37-43.

¹² Blaj, 1914.

¹³ Blaj, 1922.

¹⁴ București, 1923.

¹⁵ *Academia Română. Memoriile Secțiunii Istorice*, seria III, tom I, mem. 3, București, 1923.

¹⁶ *Cultura Creștină*, X/1921, nr. 2, p. 57-63.

¹⁷ *Idem*, IX/1920, nr. 3, p. 55-58.

¹⁸ *Revista Arhivelor*, București, II/1927-1929, nr. 4-5, p. 403-434.

¹⁹ București, 1924.

ardeleni cu cele două principate românești Muntenia și Moldova²¹, *Vechi vizitațiuni canonice în Ardealul veacului al XVIII-lea*²², *Un vechi proces literar: Relațiile lui Ioan Bob cu Samuil Micu, Gheorghe Șincăi și Petru Maior*²³, *În jurul diplomei a doua leopoldine*²⁴ etc. și, mai ales, în importanta carte *Istoria Bisericii Române Unite*²⁵, el a considerat că prioritară trebuie să rămână aprofundarea componentei naționale a istoriei, adică analiza elementelor care au coagulat societatea românească pe parcursul evoluției ei. O astfel de perspectivă presupunea însă, printre multe alte clauze autoimpuse, și pe cea, enunțată deja în articolul metodologic amintit mai sus, a renunțării la tratarea apologetică a Unirii religioase.

Încă din anii tinereții, când și-a desfășurat activitatea ca bibliotecar al Bibliotecii Centrale din Blaj, Pâclișanu a conștientizat din plin care sunt semnificațiile respectului față de adevărul istoric și față de documentul de arhivă, așa încât a făcut „sacrificiul” de a schimba radical orientarea tradițională a istoriografiei greco-catolice. Spre exemplu, în studiul despre teologul iezuit, el s-a arătat dispus să recunoască faptul că Atanasie Anghel nu avea calitățile de lider pe care le-ar fi cerut un moment istoric atât de dificil precum acela al schimbării regimului politic din Transilvania. Episcopul nefiind un garant al seriozității Unirii religioase, supravegherea transferului confesional de către un romano-catolic se impunea cu stringență. Tocmai personalitatea labilă pe care o avea, susține autorul, a fost factorul care l-a transformat pe vlădică într-o „simplă păpușă împodobită cu strălucitul titlu de consilier al Majestății Sale cezaro-crăiești din Viena în mâinile istețe ale iezuiților”²⁶. Iată deci o optică asupra evenimentelor foarte depărtată de cea vehiculată până atunci de scrisul istoric greco-catolic. Astfel, aderarea românilor la catolicism a fost coborâtă prin Pâclișanu din sfera epopeelor eroice în istoria reală, cu bunele și relele ei.

Perspectiva aceasta neutră s-a menținut și în lucrarea care l-a definit cel mai bine ca specialist de mare valoare, adică *Istoria Bisericii Române Unite*. A fost o nouă ironie a sorții faptul că o asemenea carte, poate cea mai reușită sinteză despre trecutul Bisericii Greco-Catolice, nu a apărut în România. Împrejurările politice vitrege, de-acum binecunoscute, au împiedicat decenii de-a rândul accesul istoricilor la un reper bibliografic major, care, în condiții normale de evoluție politică și socială în România, ar fi putut însemna sfârșitul dăunătoarei polemici religioase, prelungite în mod artificial de regimul comunist. Din păcate, *Istoria Bisericii Române Unite* s-a tipărit destul de târziu, prin strădania lui Flaviu Popan, iar pentru prima ediție nu s-a putut găsi decât formula unei apariții fragmentate, părțile cercetării incluzându-se între copertile revistei *Bună Vestire* de la Roma. A doua ediție, publicată de Octavian Bârlea în revista *Perspective* după textul primei editări, este mai compactă și oarecum mai îngrijită. Cartea ar fi putut constitui, în condițiile în care ar fi fost cunoscută, un exemplu de abordare lucidă a problematicii pentru mulți autori ce au prelungit inutil polemica, mai mult sau mai puțin din oportunism față de autoritățile comuniste, și în perioada de după interzicerea activității Bisericii Unite, când oricum nu li se mai putea da nici o replică în interiorul granițelor.

Pâclișanu a integrat Unirea religioasă într-un context istoric european, a sondat rădăcinile ei mult mai adânc decât predecesorii, întorcându-se în plină epocă a Reformei²⁷, și a pus în valoare importanța unirii anterioare a rutenilor, ca experiment util pentru ceea ce urma să se întâmple în Ardeal. El a sesizat apoi cât de mult au profitat iezuiții de faptul că dogmele calvine erau mult mai îndepărtate de ortodocși decât cele catolice, drept pentru care ordinul a reușit să anuleze ușor efectele instrucțiunilor impuse la București lui Atanasie Anghel, instrucțiuni gândite și emise mai degrabă împotriva calvinismului decât împotriva catolicismului. Pare ciudat, dar citind cu atenție, se observă că dispozițiile primite de vlădica Ardealului la București nu anihilau posibilitatea aderării românilor la catolicism²⁸.

În linii mari, Pâclișanu își structurează prezentarea insistând asupra următoarelor evenimente: conferințele de la Viena legate de conturarea statutului juridic și social al uniților; sinodul din

²⁰ *Cultura Creștină*, XVI/1936, nr. 7-8, p. 400-401.

²¹ *Idem*, IX/1920, nr. 5, p. 123-127.

²² *Idem*, XVI/1936, nr. 2, p. 92-93 și nr. 3, p. 153-155.

²³ București, 1935.

²⁴ *Cultura Creștină*, XVIII/1938, nr. 10, p. 464-472.

²⁵ Partea I -1697-1751, Ediția I, [editor Flaviu Popan], în *Bună Vestire*, Roma, 1975-1978; Ediția a II-a, [editor Octavian Bârlea], în *Perspective*, München, XVII/1994, nr. 65-68.

²⁶ Zenovie Pâclișanu, *Din istoria bisericească a Românilor ardeleni...*, p. 1-3.

²⁷ *Idem*, *Istoria Bisericii Române Unite*, partea I -1697-1751, Ediția a II-a, p. 1-96.

²⁸ *Ibidem*, p. 97-112.

octombrie 1698, cu accent pe participarea iezuiților și pe corespondența purtată de autorități după încheierea adunării; Dieta ardeleană și opoziția ei disperată față de deciziile Curții în chestiunea românească; prima diplomă leopoldină a Unirii și modul în care a fost primită; vizitațiile canonice eşuate ale lui Atanasie Anghel în sudul Transilvaniei; disputa dintre Dietă și sinodul românesc pe tema organizării anchetelor ce urmau să clarifice situația opțiunilor religioase ale țăranilor; decizia imperială privind dreptul „tolerațiilor” de a se uni cu oricare dintre religiile recepte sau de a rămâne în propria religie²⁹; sinodul din septembrie 1700 cu caracterul său de adunare a stărilor românești (numărul mare de participanți a făcut ca atât autoritățile imperiale cât și episcopii uniți să considere eronat, în următoarele decenii, că toți ortodocșii ardeleni au primit Unirea cu Biserica Romei)³⁰; călătoria lui Atanasie Anghel la Viena (componenta delegației însoțitoare, întâlnirile avute acolo, cererile înaintate, privilegiile primite, stabilirea sistemului hibrid de alegere-numire a vlădicilor uniți în viitor, fixarea locului noii episcopii în ierarhia instituțiilor catolice din zonă, interogatoriul de dinaintea instalării în scaun, sfințirea inutilă făcută de episcopii de Győr și Nyitra etc.)³¹; discuțiile pe marginea proiectului lui Kollonich de impunere a teologului iezuit; a doua diplomă leopoldină a Unirii (cu un spațiu mai larg dedicat conținutului ei, deoarece actul i-a inclus pe toți credincioșii uniți în Statusul catolic, devenind astfel o adevărata Magna Carta pentru românii ardeleni); semnarea jurământului și a reversalului de către Atanasie Anghel (autorul a recunoscut marele grad de umilință al gestului vlădiciei, mai ales datorită faptului că, menționează el, reversalul semăna cu o listă de sancțiuni impuse pentru un delicvent); instaurarea festivă a episcopului unit în scaunul de la Alba Iulia³²; opoziția ortodoxă din interiorul principatului față de transferul confesional (mișcarea lui Ion Țirca, protestul lui Pater János și cel al lui Gavril Nagyszegi - toate prezentate în detaliu, fapt care relevă, de asemenea, marea obiectivitate a lui Pâclișanu)³³; acțiunile organizate dinspre Țara Românească pentru obstacolarea aderării satelor românești din Ardeal la catolicism (implicarea patriarhiilor răsăritene, încercările de internaționalizare a conflictului religios, afurisirea lui Atanasie Anghel, intrarea disperată a lui Dosoftei al Ierusalimului în sudul Transilvaniei)³⁴ etc.

După cum se poate sesiza din această scurtă trecere în revistă a principalelor etape istorice pe care se construiește discursul lui Pâclișanu despre Unirea religioasă, autorul, deși greco-catolic, a surprins cu acuratețe și o fațetă a evenimentelor religioase mascată oarecum până atunci de istoriografia unită, și anume cea a panicii și deznădejdei omului simplu în fața presiunilor externe exercitate asupra credinței sale. Aceste sentimente cauzate de izolarea comunităților, de lipsa de informație și chiar de anumite tentative de manipulare a lumii rurale au fost efectiv trăite în multe sate ale principatului la debutul veacului al XVIII-lea.

Nezitănd să se refere la nici una dintre părțile umbrite sau mai puțin glorioase ale transferului confesional, *Istoria Bisericii Române Unite* nu ocolește nici problema organizării precare a noii episcopii române din Transilvania, nici situația teritoriilor din afara jurisdicției acesteia (Maramureșul lui Iosif Stoica sau Bihorul și Sătmarul lui Iosif de Camillis), nici chestiunea influenței excesive a teologului iezuit asupra prelaților uniți (în acest context sunt prezentați primii teologi: Neurautter, Baranyi, Prentaler și Szúnyogh), nici tema revirimentului spectaculos al lui Țirca, nici realitatea dură a declarației ierarhilor greco-catolici din 1711 privind revenirea la ortodoxie, nici faptul că la înmormântarea lui Atanasie Anghel au cuvântat doi iezuiți (în limbile latină și maghiară) și nici subiectul delicat al declinului constant al Unirii religioase în Bihor și Maramureș, chiar la multă vreme după moartea primului episcop greco-catolic al Transilvaniei³⁵. Toate aceste sincope ale fenomenului religios în discuție -care nu a avut nici pe departe limpezimea de cristal dorită și cultivată în scrisul lor de istoricii uniți mai vechi- au ieșit la lumină prin cercetările lui Pâclișanu și au fost desigur alăturate,

²⁹ *Ibidem*, subcapitolul *Atitudinea Dietei ardeleni față de Unire. Aprobarea ei de către împăratul Leopold I*, p. 113-120.

³⁰ *Ibidem*, subcapitolul *Sinodul din 1700*, p. 121-122.

³¹ *Ibidem*, subcapitolul *Călătoria lui Atanasie la Viena*, p. 123-126.

³² *Ibidem*, subcapitolul *Reversalul lui Atanasie și diploma a doua leopoldină. Întoarcerea acasă și instalarea lui Atanasie*, p. 127-134.

³³ *Ibidem*, subcapitolul *Reacțiunea împotriva Unirii. Ion Țirca și Gabriel Nagyszegi*, p. 135-142.

³⁴ *Ibidem*, subcapitolul *Reacțiunea bisericii din Țara Românească și a patriarhului Dosoftei al Ierusalimului*, p. 143-151.

³⁵ *Ibidem*, subcapitolele *Organizarea bisericii românești*, p. 152-164; *Biserica Românească Unită și revoluția lui Francisc Rákóczi al II-lea. Defecțiunea din 1711. Moartea lui Atanasie*, p. 165-173, și *Biserica românească din Maramureș și Bihor*, p. 174-178.

în expunerea sa, multiplelor aspecte pozitive atrase după sine de aderarea la catolicism: perfecționarea lentă dar reală a administrației ecleziastice; conturarea treptată a unor privilegii sociale pentru câteva categorii sociale românești (nu doar clericale); accesul tinerilor uniți la educație etc.

În concluzia celor afirmate mai sus, s-ar cuveni de subliniat încă o dată marele merit al *Istoriei Bisericii Române Unite* de a fi surprins Unirea religioasă într-o perspectivă complexă și echidistantă, a cărei apropiere de adevărul istoric este pusă în lumină și prin stilul îngrijit, lucid și controlat al redactării textului. Toate acestea fac ca, deocamdată, calitatea de lider a lui Zenovie Pâclișanu într-o eventuală ierarhie a valorilor istoriografiei greco-catolice să nu poată fi contestată.

ANCA CÂMPIAN - REMUS CÂMPEANU

LA PERSPECTIVE DE ZENOVIE PÂCLIȘANU SUR LE COMMENCEMENT DE L'UNION RELIGIEUSE DES ROUMAINS TRANSYLVAINS À L'ÉGLISE DE ROME

RÉSUMÉ

Durant les premières décennies du XXe siècle et surtout les années après la 1ère Guerre, l'historiographie uniate de Roumanie traversait une période extrêmement difficile. C'était l'époque où, par des raisons essentiellement politiques, l'Union religieuse était devenue la cible de l'acharnement des certains spécialistes orthodoxes de prestige, décidés de mettre dans une lumière défavorable et même de contester les mérites historiques et nationaux de l'Église fondée entre 1697-1701. Suite aux disputes idéologiques-historiques entre théologiens et historiens orthodoxes et ceux uniates, il paraissait que la victoire sourit aux premiers, ceux-ci ayant une compétence reconnue et un plus grand prestige par rapport aux défenseurs de l'Église Roumaine Unie. Au moment où Zenovie Pâclișanu fait son entrée sur la scène de l'historiographie confessionnelle roumaine, cet état de choses est mis en équilibre. Notre étude se propose de mettre en évidence la façon dont Pâclișanu, sans s'aventurer dans la littérature polémique est devenu un des plus prestigieux chercheurs du transfert confessionnel roumain de la Transylvanie du début XVIIIe. Notre analyse insiste sur ses œuvres, telles que *Comment devrait être écrite l'histoire de l'union?*, *De l'histoire ecclésiastique des Roumains transylvains*. "Le théologien" des "vlădici" unis (1770-1773) et *L'histoire de l'Église Roumaine Unie*, représentatives pour l'argumentation, le talent, la modération et l'esprit critique de l'auteur. En rejetant les approches apologétiques de l'union religieuse, mais en démolissant en même temps les démonstrations trop véhémentes des spécialistes orthodoxes, Pâclișanu a imprimé à cette problématique des directions d'investigation qui ont gardé leur actualité jusqu'à nos jours.